*Jelena Matijašević-Obradović**
*Sara Zarubica***

UDK: 343.126.1

OPASNOST OD BEKSTVA KAO RAZLOG ZA ODREĐIVANJE PRITVORA– LEGISLATIVNI TRETMAN I PRIMERI IZ SUDSKE PRAKSE

REZIME: Pritvor je najstroža od svih predviđenih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka. Suština ove mere je u oduzimanju slobode kretanja po osnovu odluke suda, kada su ispunjeni uslovi predviđeni Zakonikom o krivičnom postupku i u slučaju da se ista svrha ne može ostvariti drugom merom. U radu je, pored opštih napomena o pritvoru, učinjen osvrt prevashodno na prvi opcioni razlog za određivanje pritvora – opasnost od bekstva okrivljenog. Pored analize odredbi člana 211 stav 2 ZKPa, koje obuhvataju situacije koje će se u konkretnim okolnostima podvesti pod opasnost od bekstva okrivljenog, paralelno sa analizom aktuelnih odredbi Zakonika o krivičnom postupku i pojedinih primera iz sudske prakse u Srbiji, prikazani su i pojedini slučajevi iz rada Evropskog suda za ljudska prava, a povodom situacija u kojima je određivana mera pritvora usled postojanja konkretnih okolnosti koje su ukazivale na opasnost od bekstva.

Ključne reči: pritvor, opasnost od bekstva, Zakonik o krivičnom postupku, sudska praksa, Evropski sud za ljudska prava

* Vanredni profesor, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: jelena@pravni-fakultet.info

** Master pravnik, doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, e-mail: pocucamsara@gmail.com

Uvod

Polazeći od činjenice da je prisustvo određenih subjekata, posebno okrivljenog, u krivičnom postupku obavezno, zakonodavac je predvideo set mera, čijom se primenom to prisustvo i obezbeđuje. Koja će od zakonom predviđenih mera biti primenjena u konkretnom slučaju, zavisi od položaja subjekta u krivičnom postupku, faktičkih okolnosti, potreba za preduzimanjem određenih aktivnosti, te mogućnosti koje su u datom slučaju raspoložive.

Kako Milošević i Stevanović navode, zakonom predviđenim merama obezbeđuje se prisustvo svih subjekata u krivičnom postupku, u prvom redu okrivljenog, čime se postiže i njihovo aktivno učešće koje doprinosi da na najpotpuniji način realizuju svoj fond prava i dužnosti, što omogućava uspešno i svestrano rasvetljenje i rešenje krivične stvari.¹ Dakle, da bi krivični postupak mogao biti uspešno vođen, neophodno je obezbediti prisustvo određenih lica – njegovih učesnika. Zahtev suda za njihovim prisustvom predstavlja za ova lica obavezu koju je sud ovlašćen da im nametne.²

Petrović i Jovanović smatraju da „normiranje mera radi osiguranja neometanog vođenja postupka i prisustva okrivljenog, a zatim i njihova primena, stalno mora balansirati između dva često suprotstavljena zahteva. Jedan je obaveza države da omogući efikasan sudski postupak, zaštiti integritet postupka i prava i interese svih učesnika u njemu, kao i javni interes, a drugi je obaveza države da zaštiti prava okrivljenog, u ovom kontekstu pre svega pravo na slobodu i pravo na pravičan postupak“.³

Članom 188 Zakonika o krivičnom postupku⁴ (u daljem tekstu: ZKP) propisane su mere koje se mogu preduzeti prema okrivljenom za obezbeđenje njegovog prisustva i za nesmetano vođenje krivičnog postupka. To su: 1) poziv; 2) dovođenje; 3) zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta; 4) zabrana napuštanja boravišta; 5) jemstvo; 6) zabrana napuštanja stana; 7) pritvor.

¹ Milošević, M., Stevanović, Č., (1997). *Krivično procesno pravo*, Beograd, Policijska akademija, str. 301-302.

² Cvetković, P., (2016). Mera zabrane napuštanja stana i njena (ne)primena u kontekstu opštih uslova za određivanje mera, *Pravo – teorija i praksa* 33 (1-3), str. 36.

³ Petrović, A., Jovanović, I., (2012). Mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje postupka: novi ZKP Srbije i regionalna komparativna analiza u Ana Petrović i Ivan Jovanović (urednici) *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva*, Beograd, Misija OEBS u Srbiji, str. 84.

⁴ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14.

Po svojoj prirodi, težini i dejstvu navedene mere koje se mogu preduzeti prema okrivljenom za obezbeđenje njegovog prisustva i za nesmetano vođenje krivičnog postupka „su različite i kreću se od jednostavnog pozivanja lica pa do njihovog zadiranja u slobodu okrivljenog radi njegovog obezbeđenja u krivičnom postupku. Bez obzira na to, ove mere nisu sankcije prema okrivljenom, niti mere ispaštanja, već mere koje služe isključivo ciljevima postupka i, kao takve, naređuju se u skladu sa propisima konkretnog postupka“.⁵ Proizilazi zaključak da je redosled primene navedenih mera određen njihovom težinom i mogućnošću postizanja željene svrhe. U slučaju potrebe, organ postupka može odrediti dve ili više mera koje se mogu preduzeti prema okrivljenom za obezbeđenje njegovog prisustva i za nesmetano vođenje krivičnog postupka (član 189 stav 2 ZKP). Dakle, „ZKP dozvoljava kumulaciju, odnosno primenu dve ili više nabrojanih mera, te će njihova primena – više od jedne, biti uslovljena njihovom međusobnom prirodom“.⁶

U radu će najpre biti učinjene opšte napomene o pritvoru, njegovom trajanju, te razlozima za određivanje pritvora, shodno odredbama ZKP, a potom će u okviru posebnog podnaslova biti bliže analiziran opcioni razlog za određivanje pritvora – opasnost od bekstva. Paralelno sa analizom aktuelnih odredbi ZKP-a i pojedinih primera iz sudske prakse u Srbiji, biće prikazani i pojedini slučajevi iz rada Evropskog suda za ljudska prava, a povodom situacija u kojima je određivana mera pritvora usled postojanja konkretnih okolnosti koje su ukazivale na opasnost od bekstva.

Opšte napomene o pritvoru i razlozima određivanja pritvora

Članom 5 Evropske konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda određeno je da „svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom: a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda; b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom; c.) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se

⁵ Bejatović, S., (2014). Krivično procesno pravo, Beograd, JP Službeni glasnik, str. 205.

⁶ Milošević, A., Aleksić, N., (2013). Zakonik o krivičnom postupku sa komentarom i modelima, Smederevo, Profi Sistem Com d.o.o. str. 110.

predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju; d) u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnoj vlasti; e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se sprečilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droga ili skitnica; f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju izгона ili ekstradicije.“⁷ Autori ističu da se odredbama tačke c) dozvoljava pritvor u krivičnom postupku zbog izvršenih krivičnih dela u prošlosti i budućih krivičnih dela, odnosno bekstva nakon njihovog izvršenja. Konvencija je propisala sledeće materijalnopravne pretpostavke za pritvor: osnovana sumnja da je izvršeno krivično delo; da je to nužno radi sprečavanja izvršenja krivičnog dela ili bekstva nakon njegovog izvršenja.⁸

Prema odredbama krivičnog procesnog zakonodavstva Srbije, pritvor je najstroža od svih predviđenih mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje krivičnog postupka. Suština ove mere je u oduzimanju slobode kretanja po osnovu odluke suda, kada su ispunjeni uslovi predviđeni ZKPom i u slučaju da se ista svrha ne može ostvariti drugom merom. Opšte odredbe o pritvoru i njegovom trajanju nalaze se i u Ustavu Republike Srbije⁹ (članovi 30-31). Ustavni rang pritvora kao mere obezbeđenja prisustva okrivljenog opravdan je imajući u vidu činjenicu da se ovom merom najdublje zadire u Ustavom zagarantovane slobode i prava građana. U tom kontekstu Jovašević i Mitrović navode da je pritvor „izuzetno značajna ustanova procesnog prava, ali istovremeno i ustanova koja ima ogroman značaj sa aspekta poštovanja i zaštite ljudskih sloboda i prava“.¹⁰ Pored činjenice da predstavlja preventivno ograničavanje slobode kretanja, pritvor istovremeno predstavlja i nametanje propisanih uslova življenja pritvorenom licu za izvesno vreme.¹¹

⁷ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Court of Human Rights – ECHR), Rome, November 4, 1950, European Convention on Human Rights, Council of Europe, F-67075 Strasbourg cedex.

⁸ Vučković, B., Vučković, V., (2014). Pritvor u svetlu Ustava i Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore u Goran Marković (urednik) Vladavina prava i pravna država u regionu, Istočno Sarajevo, str. 709-710.

⁹ Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06.

¹⁰ Jovašević, D., Mitrović, Lj., (2012). Pritvor u sudskoj praksi u Republici Srbiji, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* 2 (2), str. 308.

¹¹ Dimitrijević, D., (1981). *Krivično procesno pravo*, Beograd, Savremena administracija, str. 215.

Detaljnije odredbe o pritvoru propisane su ZKP (članovi 210-223 uključujući i odredbe koje propisuju način postupanja sa pritvorenicima).

Prema Škuliću, određivanje pritvora kao oblika lišenja slobode tokom krivičnog postupka, podrazumeva sledeće: 1.) Pritvor se može odrediti samo pod uslovima predviđenim u Zakoniku o krivičnom postupku i samo ako se ista svrha ne može ostvariti drugom merom (*ultima ratio* mera); 2.) Dužnost je svih organa koji učestvuju u krivičnom postupku i organa koji im pružaju pravnu pomoć da trajanje pritvora svedu na najkraće neophodno vreme i da postupaju sa naročitom hitnošću ako se okrivljeni nalazi u pritvoru; 3.) Obavezno oficijelno ukidanje pritvora - u toku celog postupka pritvor će se ukinuti čim prestanu razlozi na osnovu kojih je bio određen.¹²

Mitrić u ovom kontekstu ističe da se „primena krivičnog prava zasniva na maksimi *nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur*, što u prevodu znači da niko pametan ne kažnjava što se grešilo, nego da se ne bi grešilo. To praktično znači da se kazni uopšte, a naročito kazni lišenja slobode, kao stubu sistema krivičnih sankcija, ne može poreći škodljivost prema učiniocu krivičnog dela”.¹³

O obavezi preispitivanja neophodnosti određivanja pritvora, govori upravo odluka Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Letellier v. France*, 12369/86, 26. jun 1991. godine: „Najpre bi trebalo da domaći pravosudni organi obezbede da, u datom predmetu, pritvor određen okrivljenom u pretkrivičnom postupku ne traje duže nego što je razumno. U tom cilju, moraju biti ispitane sve činjenice koje idu u prilog ili osporavaju postojanje stvarnog zahteva javnog interesa, kojim bi se opravdalo odstupanje od principa poštovanja lične slobode, uz obavezno razmatranje načela pretpostavke nevinosti, a sve pomenute činjenice bi trebalo navesti u odlukama donetim po zahtevima za puštanje na slobodu.”¹⁴

Da bi se odredio pritvor moraju biti ispunjeni zakonski razlozi za određivanje pritvora. ZKP propisuje osnovni uslov i posebne uslove za određivanje pritvora.

O obavezi postojanja pravnog osnova za određivanje pritvora, govori i odluka Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Jėčius v. Lithuania*, 34578/97, 31. jul 2000. godine: „... Sud ponavlja da je praksa držanja lica u

¹² Škulić, M., (2013). Osnovne novine u krivičnom procesnom pravu Srbije – novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 32.

¹³ Mitrić, V., (2015). Specifičnosti alternativnih sankcija u krivičnom pravu Srbije, *Pravo – teorija i praksa* 32 (1-3), str. 62.

¹⁴ McBride, J., (2009). Human rights and criminal procedure – the Case law of the European Court of human rights, Beograd, Savet Evrope - Kancelarija u Beogradu, str. 60.

pritoru bez konkretnog pravnog osnova, usled nepostojanja jasnih propisa koji uređuju položaj lica u pritvoru, s mogućom posledicom da lice bude lišeno slobode u neograničenom vremenskom periodu bez odluke suda, u suprotnosti s načelima pravne sigurnosti i zaštite od proizvoljnog postupanja, koje predstavljaju zajedničku nit Konvencije i vladavine prava...”.¹⁵

Prema Zakoniku o krivičnom postupku, pritvor se može odrediti protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo, što je prvi i osnovni uslov da bi se uopšte mogao odrediti pritvor¹⁶, a pored ovog osnovnog uslova, koji sam po sebi nije dovoljan, potrebno je da postoji i jedan od sledećih opcionih razloga (član 211, stav 1 ZKP):

1. ako se okrivljeni krije ili se ne može utvrditi njegova istovetnost ili u svojstvu optuženog očigledno izbegava da dođe na glavni pretres ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva. U slučaju da je da se ne može utvrditi istovetnost lica, pritvor traje dok se ova istovetnost ne utvrdi, a pritvor koji je određen samo zbog toga što optuženi očigledno izbegava da dođe na glavni pretres može trajati do objavljivanja presude (stav 2);
2. ako postoje okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni uništiti, sakriti, izmeniti ili falsifikovati dokaze ili tragove krivičnog dela ili ako osobite okolnosti ukazuju da će ometati postupak uticanjem na svedoke, saučesnike ili prikrivače. U ovom slučaju pritvor će se ukinuti čim se obezbede dokazi zbog kojih je pritvor određen (stav 2);
3. ako osobite okolnosti ukazuju da će u kratkom vremenskom periodu okrivljeni ponoviti krivično delo ili dovršiti pokušano krivično delo ili učiniti krivično delo kojim preti (stav 3);
4. ako je za krivično delo koje mu se stavlja na teret propisana kazna zatvora preko deset godina, odnosno kazna zatvora preko pet godina za krivično delo sa elementima nasilja ili mu je presudom prvostepenog suda izrečena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, a način izvršenja ili težina posledice krivičnog dela su doveli do uznemirenja javnosti koje može ugroziti nesmetano i pravično vođenje krivičnog postupka (stav 4).

¹⁵ Ibid., str. 59.

¹⁶ Prema Škuliću, za razliku od ranijih zakonskih rešenja, kada ovaj uslov sam po sebi i nije imao poseban smisao, jer se jednostavno podrazumevao onda kada je krivični postupak već pokrenut, sada ovaj uslov ima svoj puni smisao, jer se istraga vodi na nivou nižeg stepena sumnje (osnova sumnje). To znači da ako se pritvor određuje u istrazi, za koju je inače, dovoljno da postoje osnovi sumnje, mora istovremeno postojati viši stepen sumnje, tj. osnovana sumnja da je okrivljeni učinio krivično delo. Škulić, M., op. cit., str. 32.

Kad izrekne presudu na kaznu zatvora ispod pet godina, sud može optuženom koji se brani sa slobode odrediti pritvor ako postoje razlozi navedeni pod tačkama 1) i 3), a optuženom koji se nalazi u pritvoru ukinuće pritvor, ako za pritvor više ne postoje razlozi zbog kojih je bio određen (član 211, stav 3 ZKP).

O određivanju pritvora odlučuje sud, i to: 1.) do potvrđivanja optužnice - na predlog javnog tužioca, 2.) posle potvrđivanja optužnice - po službenoj dužnosti (član 212 stav 1 ZKP). Pritvor se određuje rešenjem nadležnog suda.

U redovnom krivičnom postupku, razlikuje se trajanje pritvora u istrazi i nakon podizanja optužnice.

Pritvor u istrazi može se odrediti, produžiti ili ukinuti 1.) rešenjem sudije za prethodni postupak ili 2.) rešenjem vanpretresnog veća. Rešenje o produženju ili ukidanju pritvora donosi se po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka i branioca (član 214, ZKP).

Na osnovu rešenja sudije za prethodni postupak, okrivljeni se može zadržati u pritvoru najviše tri meseca od dana lišenja slobode. Sudija za prethodni postupak dužan je da i bez predloga stranaka i branioca, po isteku svakih 30 dana ispita da li još postoje razlozi za pritvor i da donese rešenje o produženju ili ukidanju pritvora (član 215, stav 1 ZKP). Odredba da sudija za prethodni postupak i bez predloga stranaka i branioca, po isteku svakih 30 dana ispituje da li još postoje razlozi za pritvor jeste „novo rešenje, čija je potencijalna prednost što se u kraćim rokovima od strane suda oficijelno i redovno proverava da li još uvek postoje razlozi za pritvor u okviru primarnog roka od tri meseca koliko pritvor traje na osnovu rešenja sudije za prethodni postupak“.¹⁷

Vanpretresno veće neposredno višeg suda može, na obrazloženi predlog javnog tužioca, iz važnih razloga produžiti pritvor najviše za još tri meseca. Protiv ovog rešenja dozvoljena je žalba koja ne zadržava izvršenje rešenja (član 215, stav 2 ZKP).

To znači da pritvor u istrazi može maksimalno trajati šest meseci. Faktičko je pitanje kada postoje takvi „važni razlozi“ za produženje pritvora za tih dodatnih najviše tri meseca, a u svakom slučaju mora postojati kako osnovana sumnja da je okrivljeni učinio krivično delo, tako i neko od inače, alternativno propisanih razloga za određivanje pritvora.¹⁸ Ako se do isteka maksimalnog roka trajanja pritvora u istrazi ne podigne optužnica, okrivljeni će se pustiti na slobodu (član 215, stav 3 ZKP).

¹⁷ Ibid., str. 34.

¹⁸ Ibid.

Od predaje optužnice sudu pa do upućivanja okrivljenog na izdržavanje krivične sankcije koja se sastoji u lišenju slobode, pritvor se može odrediti, produžiti ili ukinuti rešenjem veća. Rešenje o određivanju, produženju ili ukidanju pritvora donosi se: po službenoj dužnosti ili na predlog stranaka i branioca (član 216, stav 1-2 ZKP).

Veće je dužno da i bez predloga stranaka i branioca ispita da li još postoje razlozi za pritvor i da donese rešenje o produženju ili ukidanju pritvora, po isteku svakih 30 dana do potvrđivanja optužnice, a po isteku svakih 60 dana nakon potvrđivanja optužnice pa do donošenja prvostepene presude (član 216, stav 3 ZKP). Ako nakon potvrđivanja optužnice pritvor bude ukinut zbog toga što nema osnova za sumnju o postojanju krivičnog dela, sud će ispitati optužnicu u skladu sa pravilima koja se odnose na ispitivanje optužnice (član 216, stav 4 ZKP).

Protiv rešenja o određivanju, produženju ili ukidanju pritvora stranke i branilac mogu izjaviti žalbu, a javni tužilac može izjaviti žalbu i protiv rešenja kojim je odbijen predlog za određivanje pritvora. Pri tome, žalba ne zadržava izvršenje rešenja (član 216, stav 5 ZKP).

Pritvor koji je određen ili produžen po pravilima koja se odnose na odluku o pritvoru nakon podizanja optužnice, može trajati do upućivanja okrivljenog na izdržavanje krivične sankcije koja se sastoji u lišenju slobode, a najduže dok ne istekne vreme trajanja krivične sankcije izrečene u prvostepenoj presudi (član 216, stav 6 ZKP).

Opasnost od bekstva – opcioni razlog za određivanje pritvora

Prema odredbama ZKP-a, opasnost od bekstva obuhvata sledeće situacije: 1.) skrivanje okrivljenog, 2.) nemogućnost, odnosno problem utvrđivanja njegovog identiteta, 3.) očigledno izbegavanje dolaska na glavni pretres u svojstvu optuženog, 4.) postojanje drugih okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva.

Prema Škuliću i Iliću, skrivanje najčešće predstavlja prvu fazu već započetog bekstva ili je ono priprema za realizaciju bekstva, a često u praksi nije uvek potpuno jasno da li određene radnje okrivljenog predstavljaju skrivanje, ili se radi o njegovom bekstvu. Skrivanje načelno ima više statički karakter, nego bekstvo koje je više dinamičkog karaktera. Na primer, skrivanje bi postojalo ako bi okrivljeni boravio danima ili nedeljama, odnosno duže, pritaje-no u svojoj ili tuđoj vikendici, ili se krio u podrumu kuće, njenom tavanu, pri tom, promeni fizički izgled, na primer puštanjem brade ili brkova, šišanjem do glave, itd. Bekstvo se po pravilu, ogleda u konkretnim radnjama, poput

pokušaja ilegalnog prelaska granice, vožnji svojim ili krađenim motornim vozilom ka drugom mestu itd. Za skrivanje je karakteristično da se okrivljeni ne može pronaći u svom mestu prebivališta, odnosno boravišta, tj. nije uopšte poznato gde se okrivljeni nalazi, ali je pri tom, jasno da on izbegava da boravi na svojoj redovnoj adresi, iako još uvek nije izvesno da se on već nalazi u aktivnom bekstvu.¹⁹

U praksi se najčešće pretpostavlja da je identitet lica u odnosu na koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo, poznat. U nekim situacijama ipak može biti sporno pitanje pravog identiteta određenog lica, ali je i tada potrebno postojanje osnovane sumnje da je to lice učinilo konkretno krivično delo, da bi se pritvor mogao odrediti. Prikrivanje pravog identiteta, odnosno istovetnosti okrivljenog, može ukazati upravo na opasnost od bekstva lica za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično delo. O rečenom, sledi primer iz sudske prakse. ... „Kada je okrivljeni podneskom iz pritvora obavestio sud da je njegovo ime i prezime drugačije nego što je navedeno u rešenju o određivanju pritvora, to ukazuje da je potrebno utvrditi njegovu istovetnost, pa su ispunjeni uslovi za njegovo dalje zadržavanje u pritvoru. Prvostepeni sud je našao da je pravilno prema okrivljenom produžen pritvor sa razloga predviđenih u odredbi čl. 142, st. 2, tač. 1 ZKP. Okolnost da je okrivljeni preko uprave zatvora uputio podnesak sudu osporavajući da se zove “D.D.” već da je njegovo pravo ime “S.I.” predstavlja okolnost koja ukazuje da bi puštanjem na slobodu mogao pobeći kao i na činjenicu da je potrebno utvrditi pravi identitet okrivljenog”. (rešenje Okružnog suda u Beogradu, Kž. 98/2004 od 20. januara 2004. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 64/2004. godine, str. 90).²⁰

Razlog pritvaranja zbog očiglednog izbegavanja dolaska na glavni pretres u svojstvu optuženog se prema Škuliću i Iliću „temelji na važnosti obezbeđenja prisustva optuženog na glavnom pretresu, a u nekim situacijama, što je faktičko pitanje, izbegavanje optuženog da dođe na glavni pretres se može smatrati i njegovim skrivanjem, odnosno bekstvom, pa se tada pritvor može odrediti i iz drugih razloga koji se smatraju manifestacijom postojanja opasnosti od bekstva u smislu člana 211 stav 1 tačka 1.). Potrebno je da se radi o licu u odnosu na koje postoji opravdana sumnja da je učinilo krivično delo i u odnosu na koje je već podnesena optužnica, tako da je on u svojstvu optuženog, jednom uredno pozvan, a sud oceni da očigledno izbegava da dođe na

¹⁹ Škulić, M., Ilić, G., (2013). Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku – sa tekstem Zakonika, Beograd, Paragraf Co d.o.o. i Paragraf Lex d.o.o., str. 33.

²⁰ Jovašević, D., Mitrović, Lj., op. cit., str. 315.

glavni pretres. Dovoljno je da je samo jednom optuženi uredno pozvan, a nije relevantno da li se on tom pozivu odazvao“.²¹

Načelno posmatrano, prema stavu pojedinih autora, u svim slučajevima kada neko lice učini krivično delo i prema njemu otpočne krivični postupak postoji opasnost od bekstva, jer mu preti kazna koju svakako želi da izbegne. Međutim, ni teorija ni praksa ne prihvataju stav da je apstaktna opasnost od bekstva dovoljna da bi se okrivljenom odredio pritvor, u kom slučaju bi se uslov za određivanje pritvora praktično sveo isključivo na ocenu osnovane sumnje da je okrivljeni učinio krivično delo. Dakle, za određivanje pritvora po ovom osnovu potrebno je postojanje konkretnih okolnosti koje ukazuju na opasnost od bekstva.²² Sudska praksa pak obiluje takvim primerima, naročito imajući u vidu da ovaj osnov za određivanje pritvora u Zakoniku suštinski nije izmenjen u odnosu na ranija zakonska rešenja.

Prema Trešnjevu, kao postojanje opasnosti od bekstva sudovi su prepoznali situacije kada se radi o stranom državljaninu koji nema prebivalište ili boravište u Republici Srbiji, naročito ako poseduje državljanstvo države sa kojom Srbija nema potpisan ugovor o pružanju pravne pomoći (OSS, Kv. br. 212/07 od 19. oktobra 2007), ili kada se radi o stranom državljaninu koji neprijavljeno boravi u Republici Srbiji u baraci bez oznake ulice i broja (OSB, Kž. br. 4689/2009 od 30. decembra 2009); kada se radi o licu bez stalnih radnih obaveza, koje je osuđivano više puta i kada je sa izdržavanja kazne zatvora pobešlo, pri čemu se protiv njega vodi krivični postupak zbog krivičnog dela za koje je predviđena kazna zatvora preko deset godina (VSS, Kž2. br. 1228/05 od 25. jula 2005); kada je lice sa prijavljenim boravištem na adresi stana koji je prodalo, a koje novo boravište nije prijavilo i neprijavljeno boravi na drugim mestima, pri čemu je nakon izvršenja dela bilo u bekstvu (OSB, Kž. br. 2440/96 od 24. decembra 1996), itd.²³

Činjenica da se optuženi posvađao sa ocem i promenio mesto boravišta koje nije prijavio, ukazuje na okolnost da bi se mogao kriti i time biti

²¹ Ovde prema stavu autora „ipak treba biti oprezan u oceni okolnosti iz kojih proizlazi očiglednost izbegavanja dolaska optuženog na glavni pretres, tako da ako je optuženi već više puta prisustvovao glavnom pretresu, a onda samo jednom izostao ili je izostao određeni relativno manji broj puta, a postupak već duže traje, sami ti izostanci po sebi, ne bi mogli da se smatraju očiglednim izbegavanjem da se dođe na glavni pretres. Radi se načelno o faktičkom pitanju koje sud slobodno ceni“. Škulić, M., Ilić, G., op. cit., str. 36.

²² Trešnjev, A., (2012). Razlozi za određivanje pritvora prema novom Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije u Ana Petrović i Ivan Jovanović (urednici) Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva, Beograd, Misija OEBS u Srbiji, str. 72.

²³ Ibid., str. 73.

nedostupan sudu (rešenje Okružnog suda u Beogradu, Kž. 508/2002 od 15. marta 2002. godine, Sudska praksa, Beograd, br 5/2003. godine, str. 16); činjenica da se okrivljeni prilikom legitimisanja od strane policije nije predstavio svojim pravim imenom i prezimenom, kao i okolnost da je dao na uvid ličnu kartu na ime drugog lica predstavljaju osobite okolnosti koje opravdavaju bojazan da bi se puštanjem na slobodu krio čime bi otežao dalje vođenje krivičnog postupka (rešenje Okružnog suda u Beogradu, Kž. 394/2003 od 14. februara 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, br. 2-3/2005. godine, str. 23); okolnost da je okrivljeni u toku postupka dao sudu tri različite adrese boravišta i da ni na jednoj nije mogao biti pronađen, predstavlja okolnost koja ukazuje na opasnost od bekstva okrivljenog ukoliko bi se našao na slobodi (rešenje Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1938/2003 od 25. novembra 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, br. 7-8/2004. godine, str. 15); postoji bojazan da bi se okrivljena boravkom na slobodi mogla kriti odnosno dati u bekstvo samim tim što tokom postupka nije mogla biti pronađena na prijavljenoj adresi, boravila je u inostranstvu, pa je bila raspisana međunarodna poternica i tek po sprovedenom postupku bila ekstradirana iz SR Nemačke (rešenje Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1757/2003 od 22. oktobra 2003. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, br. 62/2004. godine, str. 90)²⁴ takođe su neki od primera iz sudske prakse koji ukazuju na ne retko prepoznavanje opasnosti od bekstva kao razloga za određivanje pritvora.

Sudska praksa obiluje i stavovima kada sudovi nisu nalazili da postoji opasnost od bekstva. To su slučajevi: kada je sudu poznata adresa na kojoj lice neprijavljeno boravi, bez obzira na to što okrivljeni ne stanuje na adresi na kojoj ima prijavljeno prebivalište (ASB, Kž2. br. 1411/11 od 29. aprila 2011); kada postoji mogućnost prelaska granice Republike Srbije sa Republikom Crnom Gorom, bez pasoša, samo uz ličnu kartu, imajući u vidu da je reč o pogodnosti koja je posledica odluke nadležnih državnih organa i koju mogu da koriste svi građani Republike Srbije pa i okrivljeni, pri čemu se ne radi o ličnom pravu ili svojstvu okrivljenog koje bi samo za sebe moglo ukazivati na opasnost od bekstva (ASB, Kž2. br. 2673/10 od 2. jula 2010), itd.²⁵

To što se okrivljeni posle izvršenog ubistva sam prijavio organima gonjenja je okolnost koja ne ukazuje na opasnost od njegovog bekstva (rešenje Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1336/2003 od 15. avgusta 2003. godine, Bilten Okružnog suda u Beogradu, Beograd, broj 62/2004. godine, str. 90); optuženoj koja je osuđena na pet godina zatvora zbog ubistva na podmukao način pravilno je ukinut

²⁴ Jovašević, D., Mitrović, Lj. op. cit., str. 309-313.

²⁵ Trešnjev, A., op. cit., str. 73.

pritvor obzirom da se radi o ženi koja ima 69 godina, koja nije osuđivana i da kod nje ne postoji sklonost za vršenje krivičnih dela niti postoji opasnost da će pobeći imajući u vidu da ima stalnu adresu boravka (rešenje Vrhovnog suda Srbije, Kž. 1682/2003 od 10. oktobra 2003. godine, Sudska praksa, Beograd, br. 1/2005. godine, str. 20),²⁶ takođe su primeri situacija iz sudske prakse u kojima opasnost od bekstva nije prepoznat kao razlog za određivanje pritvora.

I praksa Evropskog suda za ljudska prava poznaje opasnost od bekstva kao razlog zbog kog se određuje pritvor, ukoliko u konkretnom slučaju postoji. To se vidi iz sledećih slučajeva iz prakse ovog suda. ... „Sud ističe da opasnost od bekstva ne može da se meri isključivo na osnovu težine moguće kazne, već se mora oceniti u odnosu na niz drugih važnih činilaca koji mogu ili potvrditi postojanje opasnosti od bekstva ili ukazati da je opasnost prisutna u tako maloj meri da se njome ne može opravdati pritvor u prekrivičnom postupku... U tom kontekstu naročito se mora imati u vidu karakter dotičnog lica, njegov moral, imovina, veze s državom u kojoj je krivično gonjen, kao i njegovi međunarodni kontakti...

U svojim pažljivo obrazloženim odlukama bernski sudovi su se bazirali na posebnim karakteristikama situacije u kojoj se nalazi podnosilac predstavke: nakon što je promenio svoje prebivalište iz Švajcarske u Monte Karlo, često je posećivao Nemačku, Englesku, Sjedinjene Države i ostrvo Angilu (gde se pretpostavljalo da poseduje banku); tako je uspostavio brojne bliske veze sa stranim državama. Štaviše, on je u nekoliko navrata izjavio da želi da živi u Sjedinjenim Državama. Bilo je određenih pokazatelja da je još uvek raspolagao značajnim finansijskim sredstvima van svoje zemlje i da je posedovao nekoliko različitih pasoša. Kao samac, osoba kojoj nisu bili potrebni kontakti, podnosilac ne bi imao problema da živi sakriven izvan Švajcarske.

Federali sud ... je priznao da se opasnost od bekstva smanjivala kako se produžavalo trajanje pritvora ... Međutim, ovaj sud je smatrao da činoci koje je navelo optužno veće ne dovode u realnu sumnju postojanje namere W. da pobjegne i legitimno bi se mogli smatrati dovoljnim da pokažu da ta opasnost još postoji. Nema razloga da Sud donese drugačiji zaključak. (Slučaj *W v. Switzerland*, 14379/88, 26. januar 1993. godine)“.²⁷

... „Kada je reč o opasnosti od bekstva podnosioca predstavke, češki sudovi su posebno zapazili da je podnosilac predstavke ranije bio u bekstvu od krivičnog postupka pokrenutog protiv njega u Nemačkoj, da je održavao brojne poslovne kontakte u inostranstvu i da mu je pretila relativno stroga

²⁶ Jovašević, D., Mitrović, L., op. cit.

²⁷ McBride, J., op. cit., str. 63.

kazna. Prema mišljenju Suda, to obrazloženje je „dovoljno“ i „relevantno“, te odnosi prevagu nad argumentima koje je izneo podnosilac predstavke. (Slučaj *Punzelt v. Czech Republic*, 31315/96, 25. april 2000. godine).²⁸

... „Domaći sudovi su ispitivali mogućnost da podnosilac predstavke pobjegne dovodeći je u vezu s činjenicom da se njen saučesnik skriva. Prema mišljenju Suda, ponašanje saoptuženog ne može biti odlučujući činilac u ocenjivanju rizika da će pritvorenik pobeći. Ta ocena bi trebalo da se zasniva na ličnim okolnostima pritvorenika. U ovom predmetu, domaći sudovi nisu ukazali ni na jedan aspekt karaktera ili ponašanja podnosioca predstavke, koji bi opravdao njihov zaključak da predstavlja stalan rizik od bekstva. Podnosilac predstavke se, s druge strane, stalno pozivala na činjenice koje umanjuju opasnost od bekstva. Međutim, domaći sudovi nisu posvetili nimalo pažnje raspravi o argumentima podnosioca predstavke da nema krivični dosije, da ima stalno mesto prebivališta i posao u Vladimiru, stabilan život, dvoje maloletne dece i da je njen otac teško bolestan. Nisu se bavili činjenicom da je podnosilac predstavke imala priliku da pobjegne nakon pretresanja stana, ali da je ostala na raspolaganju istražiteljima. Pod ovim okolnostima, Sud zaključuje da postojanje opasnosti od bekstva nije utvrđeno u ovom predmetu. (Slučaj *Mamedova v. Russia*, 7064/05, 1. jun 2006).“²⁹

Umesto zaključka

Posmatrano u odnosu na ZKP iz 2001. godine, aktuelni ZKP predviđa ukupno sedam mera kojima se obezbeđuje prisustvo okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka. Najstroža mera svakako je pritvor, jer se sastoji od oduzimanja slobode kretanja licu kome je, na osnovu zakonom propisanih razloga, odlukom nadležnog suda određena.

Da bi se pritvor mogao odrediti, moraju da budu ispunjeni zakonski razlozi, koji su izričito propisani Zakonikom. Pored osnovane sumnje, kao prvog i osnovnog uslova, da bi se mogao odrediti pritvor mora postojati još jedan od opcionih razloga.

U opcione razloge za određivanje pritvora spadaju: opasnost od bekstva, koluzionarna opasnost, opasnost od ponavljanja dela i uznemirenje javnosti. Pored toga, postoje i posebni uslovi za određivanje pritvora u skraćenom postupku i poseban osnov za određivanje pritvora u postupku za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja.³⁰

²⁸ Ibid., str. 64.

²⁹ Ibid.

³⁰ Trešnjev, A., op. cit., str. 71.

U radu je, pored opštih napomena o pritvoru kao meri obezbeđenja prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka, učinjen osvrt prevashodno na prvi opcioni razlog za određivanje pritvora – opasnost od bekstva okrivljenog. Pored analize odredbi člana 211, stav 2 ZKP-a, koje obuhvataju situacije koje će se u konkretnim okolnostima podvesti pod opasnost od bekstva okrivljenog (slučajevi kada se okrivljeni krije, ili kada se ne može utvrditi njegova istovetnost, ili kada u svojstvu optuženog očigledno izbegava da dođe na glavni pretres, te svaka druga okolnost koja ukazuje na opasnost od bekstva), paralelno sa analizom aktuelnih odredbi ZKP-a i pojedinih primera iz sudske prakse u Srbiji, prikazani su i pojedini slučajevi iz rada Evropskog suda za ljudska prava, a povodom situacija u kojima je određivana mera pritvora usled postojanja konkretnih okolnosti koje su ukazivale na opasnost od bekstva.

Jelena Matijašević-Obradović, LL.D

Associate professor, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

Sara Zarubica, LL.M

A doctoral candidate at the Faculty of Law of the University in Belgrade

THE THREAT OF ESCAPE AS A REASON FOR THE DETERMINATION OF DETENTION – A LEGISLATIVE TREATMENT AND THE EXAMPLES FROM JUDICIAL PRACTICE

A b s t r a c t

Detention is the strictest of all foreseen measures to ensure the presence of the defendant and the undisturbed conduct of a criminal proceedings. The essence of this measure is to deprive the freedom of movement based on a court decision, when the conditions prescribed by the Code of Criminal Procedure are fulfilled, and, when the same purpose cannot be achieved by

an another measure. In addition to general remarks on detention, in the paper we primarily paid attention to the first optional reason for the determination of detention - the threat of escape of the defendant. Besides the analysis of the provisions of Article 211, paragraph 2 of the Code of Criminal Procedure, which, under particular circumstances, include the situations being considered as the threat of escape of the defendant, together with the analysis of the current provisions of the Code of Criminal Procedure and some cases from case-law in Serbia, there have been presented some cases referring to the work of the European Court of Human Rights. These cases concern the situations in which the detention was determined due to the existence of specific circumstances that indicated the danger of escape.

KEYWORDS: *detention, the threat of escape, The Code of Criminal Procedure, the court practice, The European Court of Human Rights.*

Literatura

1. Bejatović, S., (2014). Krivično procesno pravo, Beograd, JP Službeni glasnik
2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Court of Human Rights – ECHR), Rome, November 4, 1950, European Convention on Human Rights, Council of Europe, F-67075 Strasbourg cedex
3. Cvetković, P., (2016). Mera zabrane napuštanja stana i njena (ne)primena u kontekstu opštih uslova za određivanje mera, *Pravo – teorija i praksa* 33 (1-3), str. 35-46
4. Dimitrijević, D., (1981). Krivično procesno pravo, Beograd, Savremena administracija
5. Jovašević, D., Mitrović, Lj., (2012). Pritvor u sudskoj praksi u Republici Srbiji, *Godišnjak Fakulteta pravnih nauka* 2 (2), str. 308-334
6. McBride, J., (2009). Human rights and criminal procedure – the Case law of the European Court of human rights, Beograd, Savet Evrope - Kancelarija u Beogradu
7. Milošević, A., Aleksić, N., (2013). Zakonik o krivičnom postupku sa komentarom i modelima, Smederevo, Profi Sistem Com d.o.o.
8. Milošević, M., Stevanović, Č., (1997). Krivično procesno pravo, Beograd, Policijska akademija

9. Mitrić, V., (2015). Specifičnosti alternativnih sankcija u krivičnom pravu Srbije, *Pravo – teorija i praksa* 32 (1-3), str. 61-73
10. Petrović, A., Jovanović, I., (2012). Mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vođenje postupka: novi ZKP Srbije i regionalna komparativna analiza u Ana Petrović i Ivan Jovanović (urednici) *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva*, Beograd, Misija OEBS u Srbiji, str. 82-101
11. Škulić, M., (2013). Osnovne novine u krivičnom procesnom pravu Srbije – novi Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
12. Škulić, M., Ilić, G., (2013). Vodič za primenu Zakonika o krivičnom postupku – sa tekstom Zakonika, Beograd, Paragraf Co d.o.o. i Paragraf Lex d.o.o.
13. Trešnjev, A., (2012). Razlozi za određivanje pritvora prema novom Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije u Ana Petrović i Ivan Jovanović (urednici) *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva*, Beograd, Misija OEBS u Srbiji, str. 69-81
14. Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 98/06
15. Vučković, B., Vučković, V., (2014). Pritvor u svetlu Ustava i Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore u: Goran Marković (urednik) *Vladavina prava i pravna država u regionu*, Istočno Sarajevo, str. 708–725
16. Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 i 55/14